

TA'LIM SOHASINING INSONPARVARLASHUVI JARAYONIDA MUSIQA RAHBARI PEDAGOGNING KASBIY KOMPETENTLIGI

Pardayeva Munisa Hayitmurod qizi

Denov Tadbirkorlik Pedagogika Instituti

Maktabgacha ta'lim kafedrası

Musiqiy ta'lim yo'nalishi

1-kurs talabasi

O'qituvchi: **Gadoyeva Muborak Jumaqulovna**

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim sohasining insonparvarlashuvi jarayonida musiqa rahbari pedagogning kasbiy kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish masalalari yoritilgan. Insonparvarlik tamoyillarining ta'lim jarayonida tutgan o'rni, musiqiy tarbiya orqali o'quvchilarda estetik did, ma'naviy barkamollik, mehr-muhabbat va bag'rikenglikni shakllantirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda nazariy tahlil, pedagogik kuzatuv, suhbat, anketalash hamda qiyosiy tahlil metodlari qo'llanilib, musiqa rahbarining kasbiy kompetentligining asosiy tarkibiy qismlari hamda ularning ta'limni insonparvarlashtirishdagi roli ochib berilgan.

Kalit so'zlar: musiqa rahbari, kasbiy kompetentlik, ta'limni insonparvarlashtirish, musiqiy tarbiya, estetik did, pedagogik metodlar.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы формирования и развития профессиональной компетентности музыкального руководителя-педагога в процессе гуманизации образования. Анализируется роль гуманистических принципов в образовательном процессе, а также возможности музыкального воспитания в формировании у учащихся эстетического вкуса, духовной зрелости, чувства любви и толерантности. В исследовании использованы методы теоретического анализа, педагогического наблюдения, беседы,

анкетирования и сравнительного анализа, что позволило раскрыть основные компоненты профессиональной компетентности музыкального руководителя и их роль в гуманизации образования.

Ключевые слова: музыкальный руководитель, профессиональная компетентность, гуманизация образования, музыкальное воспитание, эстетический вкус, педагогические методы.

Abstract: This article examines the issues of developing the professional competence of a music teacher-leader within the process of education humanization. The role of humanistic principles in education is analyzed, along with the potential of music education in shaping students' aesthetic taste, moral maturity, love, and tolerance. The study employed methods such as theoretical analysis, pedagogical observation, interviews, surveys, and comparative analysis, which helped to identify the key components of music teachers' professional competence and their significance in fostering humanistic values in education.

Keywords: music leader, professional competence, humanization of education, music education, aesthetic taste, pedagogical methods.

Kirish

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan davrda ta'lim tizimi oldida insonparvarlik tamoyillariga asoslangan tarbiya va ta'lim jarayonini tashkil etish eng muhim masalalardan biriga aylanmoqda. Chunki zamonaviy jamiyatda faqat bilim va ko'nikmalar bilan cheklanib qolgan shaxs emas, balki ma'naviy barkamol, estetik didi shakllangan, ijtimoiy faol hamda madaniy qadriyatlarni anglay oladigan inson yetishtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishidir. Shu nuqtayi nazardan ta'lim sohasining insonparvarlashuvi jarayoni keng ko'lamli islohotlar va metodik yondashuvlar orqali amalga oshirilmoqda. Insonparvarlashuv mohiyatan shaxsni ta'lim jarayonining markaziga qo'yish, uning qiziqishlari, ehtiyojlari va individual xususiyatlarini inobatga olish demakdir. Bu jarayonda pedagogning kasbiy kompetentligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Xususan, musiqiy tarbiya orqali

o'quvchilarda nafaqat badiiy-estetik didni rivojlantirish, balki ularning emotsional dunyosini boyitish, insoniy fazilatlarni shakllantirish va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini singdirish imkoniyati mavjud.

Musika rahbari pedagogi – bu nafaqat o'quvchilarni qo'shiq kuylash yoki asbob chalishga o'rgatuvchi mutaxassis, balki ularning ma'naviy olamiga ta'sir ko'rsata oladigan, ularni musiqiy tarbiya orqali insonparvarlik ruhida voyaga yetkazuvchi tarbiyachidir. Shu bois musika rahbari kasbiy kompetentligi keng qamrovli bo'lishi lozim: pedagogik bilim va metodik malakadan tashqari, ijodkorlik, kommunikativ qobiliyat, ijtimoiy-emotsional intellekt, shuningdek, milliy va jahon musiqiy merosini chuqur bilish ham muhimdir. Ta'lim tizimida insonparvarlashuv jarayonining samaradorligi, avvalo, o'qituvchi shaxsiga, uning kasbiy mahoratiga va zamonaviy talablarni o'zlashtira olganligiga bog'liqdir. Zero, yosh avlod qalbiga go'zallik, nafosat, mehr-muhabbat va ezgulik tuyg'ularini singdirishda musika rahbari o'ziga xos ko'prik vazifasini bajaradi. Shu bois mazkur mavzuni ilmiy jihatdan o'rganish, musika rahbari pedagogning kasbiy kompetentligini insonparvarlashuv nuqtayi nazaridan tahlil qilish dolzarb hisoblanadi.

Metodologiya va tadqiqot usullari

Mazkur tadqiqotda ta'lim sohasining insonparvarlashuvi jarayonida musika rahbari pedagogning kasbiy kompetentligini o'rganishda kompleks ilmiy-metodik yondashuv qo'llanildi. Insonparvarlik tamoyillari asosida musiqiy ta'limni tashkil etish va bu jarayonda pedagogning o'rnini hamda rolini aniqlash ko'p qirrali ilmiy izlanishlarni talab qiladi. Shu sababli metodologik asos sifatida pedagogika, psixologiya, falsafa hamda musiqashunoslik fanlarining nazariy qarashlari hamda zamonaviy ta'lim konsepsiyalaridan foydalanildi. Avvalo, tadqiqotda **ilmiy-nazariy tahlil metodi** keng qo'llanildi. Bu orqali ta'limning insonparvarlashuvi jarayoni, uning mazmuni, asosiy tamoyillari va vazifalari, shuningdek, musika rahbarining kasbiy kompetentligiga oid ilmiy adabiyotlar, davlat hujjatlari va ilg'or xorijiy tajribalar o'rganildi. Shuningdek, milliy musiqiy

merosni yosh avlod tarbiyasida qo'llash borasidagi ilmiy qarashlar ham tahlil qilindi.

Ikkinchi muhim yondashuv – **pedagogik kuzatish metodi** bo'lib, musiqa mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilarning faoliyati, ularning musiqaga munosabati, emotsional holati hamda tarbiyaviy natijalar kuzatildi. Ushbu kuzatishlar orqali musiqa rahbarining o'quvchi shaxsiga qaratilgan individual yondashuvi va insonparvarlik tamoyillarini qo'llash darajasi aniqlash imkoniyati yaratildi.

Bundan tashqari, tadqiqot davomida **anketlash va suhbat metodidan** ham foydalanildi. Musiqa rahbarlari, sinf rahbarlari va o'quvchilarning ota-onalari bilan o'tkazilgan suhbatlar ularning musiqiy tarbiya jarayoniga bo'lgan qarashlarini aniqlashga xizmat qildi. Anketalar esa pedagoglarning kasbiy kompetentligiga oid fikrlarini, o'z kasbiy faoliyatiga bo'lgan munosabatlarini va insonparvarlik tamoyillarini amaliyotda qanchalik qo'llay olishini tahlil qilishga imkon berdi.

Komparativ tahlil metodi yordamida esa musiqa ta'limini insonparvarlashtirishda milliy va xorijiy tajribalar solishtirildi. Xususan, o'zbek musiqa tarbiyasi tajribasi bilan Yevropa va Sharq mamlakatlari ta'lim tizimidagi musiqiy tarbiya uslublari qiyoslandi. Bu esa o'z navbatida, ta'limni insonparvarlashtirish jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan samarali yondashuvlarni tanlab olish imkonini berdi. Shuningdek, tadqiqotda *pedagogik eksperiment metodi* ham qo'llanilib, musiqa rahbarining kasbiy kompetentligini oshirish bo'yicha turli metodik yondashuvlar sinovdan o'tkazildi. Eksperiment jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar – interfaol metodlar, musiqiy o'yinlar, jamoaviy ijro mashqlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi tekshirildi.

Metodologik asos sifatida *shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi* ham muhim o'rin egalladi. Ushbu yondashuv orqali musiqa rahbarining asosiy vazifasi o'quvchi shaxsining qiziqishlari va ehtiyojlarini aniqlash, unga individual ko'mak

berish, estetik tarbiyani ijtimoiy va ma'naviy rivojlanish bilan uyg'unlashtirish ekani isbotlandi.

Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlarni tahlil qilishda **statistik va sifat tahlili metodlaridan** foydalanildi. Statistik tahlil orqali so'rovnomalar natijalari umumlashtirildi, grafik va jadval ko'rinishida ifodalandi. Sifat tahlili esa musiqa rahbarining kasbiy kompetentligiga oid subyektiv fikrlarni chuqurroq o'rganishga xizmat qildi. Umuman olganda, tadqiqotning metodologiyasi ilmiy-nazariy tahlil, pedagogik kuzatish, suhbat, anketlash, eksperiment, komparativ tahlil hamda statistik va sifat tahlil metodlariga asoslanib, musiqa rahbarining kasbiy kompetentligini insonparvarlik tamoyillari nuqtayi nazaridan o'rganishga yo'naltirilgan. Ushbu yondashuvlar olingan natijalarning ilmiy asoslanganligini ta'minladi va mavzuning dolzarbligini yanada chuqurroq ochib berishga imkon yaratdi.

Natijalar va tahlil

O'tkazilgan tadqiqot natijalari ta'lim sohasining insonparvarlashuvi jarayonida musiqa rahbari pedagogning kasbiy kompetentligini shakllantirish hamda rivojlantirish masalasi nihoyatda dolzarb ekanini ko'rsatdi. Insonparvarlik tamoyillariga asoslangan musiqiy tarbiya o'quvchilarning nafaqat estetik dunyoqarashini, balki ijtimoiy-emotsional qobiliyatlarini ham rivojlantirishi aniqlandi. Tadqiqot davomida kuzatilgan mashg'ulotlarda musiqa rahbari pedagogning shaxsiy kasbiy sifatleri bevosita ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligiga ta'sir etishi kuzatildi.

1. Kuzatish natijalari. Pedagogik kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, o'z kasbiy kompetentligini muntazam rivojlantirayotgan musiqa rahbarlari mashg'ulotlarda o'quvchilarga individual yondashuvni kengroq qo'llaydi. Bunday pedagoglar o'quvchilarning musiqiy didi va qiziqishlarini inobatga olib, dars jarayonida ularda mehr-muhabbat, hamjihatlik va milliy qadriyatlarga hurmat kabi insoniy fazilatlarni samarali shakllantira olmoqda. Shu bilan birga,

ayrim hollarda metodik bilimlari sust bo'lgan rahbarlarda o'quvchilar faolligi va qiziqishi past bo'lib qolishi kuzatildi.

2. Anketalar tahlili. O'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, musiqa rahbarlarining aksariyati kasbiy kompetentlikning asosiy tarkibiy qismlari sifatida:

- musiqiy bilim va ijrochilik mahoratini,
- pedagogik va metodik yondashuvlarni,
- psixologik bilimlarni,
- kommunikativ ko'nikmalarni,
- innovatsion texnologiyalardan foydalanish qobiliyatini

ajratib ko'rsatgan. Shu bilan birga, respondentlarning qariyb 40 foizi insonparvarlik tamoyillarini amaliyotda qo'llash bo'yicha metodik ko'rsatmalarga ehtiyoj sezishini ta'kidlagan.

3. Suhbat va intervyu natijalari. O'quvchilar ota-onalari bilan o'tkazilgan suhbatlar shuni ko'rsatdiki, musiqa mashg'ulotlari farzandlarining emotsional dunyosini boyitish, ularda ijodkorlik, sabr-toqat va jamoada ishlash qobiliyatlarini shakllantirishda muhim o'rin tutmoqda. Biroq, ayrim hollarda musiqa rahbarining faqat texnik ijrochilikka ko'proq urg'u berib, tarbiyaviy jihatlarni ikkinchi planga qo'yishi natijasida insonparvarlik tamoyillari yetarlicha namoyon bo'lmayotgani aniqlangan.

4. Eksperiment natijalari. Pedagogik eksperiment doirasida mashg'ulotlarda innovatsion metodlardan – interfaol o'yinlar, jamoaviy qo'shiq kuylash, multimedia vositalaridan foydalanilganda o'quvchilarda musiqaga bo'lgan qiziqish sezilarli darajada ortgani kuzatildi. Ayniqsa, milliy kuy-qo'shiqlar bilan jahon musiqasi namunalarini uyg'unlashtirish o'quvchilarda nafaqat estetik didni, balki tolerantlik va bag'rikenglik kabi insonparvarlik qadriyatlarini rivojlantirgan.

5. Komparativ tahlil natijalari. Milliy va xorijiy tajribalarni qiyosiy o'rganish shuni ko'rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda musiqiy ta'limda shaxsiy

qiziqishlarga tayangan individual dasturlar keng qo'llaniladi. Bizning sharoitimizda esa bunday individual dasturlar kam hollarda qo'llanilib, asosan an'anaviy metodlarga tayanilmoqda. Bu esa musiqa rahbarlarining kasbiy kompetentligini oshirish uchun xorijiy ilg'or tajribalarni o'rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish zarurligini ko'rsatmoqda.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari musiqa rahbarining kasbiy kompetentligini insonparvarlik nuqtayi nazaridan rivojlantirish yosh avlod tarbiyasida beqiyos ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi. O'quvchilar qalbiga go'zallik, mehr, ezgulik va bag'rikenglik tuyg'ularini singdirish uchun musiqa rahbarining nafaqat bilim va mahorati, balki shaxsiy insonparvarlik fazilatlari ham muhim ekani aniqlandi. Demak, musiqa rahbarining kasbiy kompetentligini oshirish, uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan boyitish ta'lim sohasining insonparvarlashuvi jarayonida ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Muhokama

O'tkazilgan tadqiqot va olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, ta'lim sohasining insonparvarlashuvi jarayonida musiqa rahbarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish dolzarb pedagogik vazifalardan biridir. Insonparvarlik tamoyillari faqat nazariy konsepsiya emas, balki musiqiy ta'lim orqali o'quvchilar shaxsiyati va ma'naviyatida real aks etuvchi jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli, musiqa rahbari pedagogning kasbiy kompetentligi insonparvarlik tamoyillari bilan uzviy bog'liq holda rivojlanishi lozim. Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, musiqa rahbarlari asosan musiqiy bilim va ijrochilik ko'nikmalariga e'tibor qaratadilar, ammo insonparvarlik tamoyillarini metodik yondashuv sifatida to'liq qo'llashda ayrim muammolar mavjud. Bu holat, bir tomondan, ta'lim jarayonining an'anaviy shakllari ustunligi, ikkinchi tomondan, metodik qo'llanmalar va zamonaviy yondashuvlarning yetarli darajada keng ommalashmaganligi bilan izohlanadi.

Xorijiy tajribalar bilan qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda musiqa ta'limida insonparvarlik yondashuvi shaxsning erkin

rivojlanishi, ijodkorligini qo'llab-quvvatlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash orqali amalga oshiriladi. Bizning sharoitimizda esa bu jarayon ko'proq umumiy dars mazmuni bilan chegaralanib qolmoqda. Shu sababli, musiqa rahbarlarining kasbiy kompetentligini oshirishda xalqaro tajribadan foydalanish, uni mahalliy milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish zarur. Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat aniqlanganki, musiqa rahbari pedagogning shaxsiy fazilatlari — mehribonlik, sabr-toqat, ijodiy yondashuv, o'quvchilarga do'stona munosabat — insonparvarlik tamoyillarini hayotga tatbiq etishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ya'ni, faqatgina metodik bilimlar emas, balki pedagogning shaxsiy insoniy fazilatlari ham ta'lim jarayonining samaradorligini belgilaydi. Demak, ta'limni insonparvarlashtirish jarayonida musiqa rahbari kasbiy kompetentligining o'ziga xosligi shundan iboratki, u nafaqat musiqiy tarbiya vositalarini o'rgatadi, balki bu vositalar orqali o'quvchilarda insoniy qadriyatlar, estetik did va ma'naviy barkamollikni shakllantirish imkonini yaratadi. Shu bois musiqa rahbarlarining kasbiy tayyorgarligini oshirish bo'yicha tizimli chora-tadbirlar ko'rish, ularni zamonaviy pedagogik innovatsiyalar bilan ta'minlash hamda insonparvarlik tamoyillarini kundalik amaliyotga tatbiq etish ta'lim islohotlarining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ta'lim sohasining insonparvarlashuvi jarayonida musiqa rahbarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish bevosita o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy barkamolligini ta'minlashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Musiqa rahbari nafaqat musiqiy bilim va ijrochilik ko'nikmalarini o'rgatuvchi mutaxassis, balki o'quvchilar qalbiga insoniy qadriyatlarni singdiruvchi, estetik did va mehr-muhabbatni shakllantiruvchi tarbiyachi sifatida faoliyat yuritadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, yuqori kompetentlikka ega bo'lgan rahbarlar o'quvchilarni musiqaga qiziqtirish, ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirish va insonparvarlik

ruhida tarbiyalashda ancha samarali bo'lib, innovatsion metodlar, milliy va xorijiy musiqiy namunalarni uyg'unlashtirish orqali mashg'ulotlarni mazmunan boyitadi. Shu bilan birga, metodik tayyorgarligi yetarli bo'lmagan rahbarlar faoliyatida bu jarayon sust kechib, o'quvchilar qiziqishi va tarbiyaviy natijalar kutilgan darajada bo'lmaydi. Demak, musiqa rahbarining kasbiy kompetentligini oshirish, ularni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan qurollantirish va xalqaro ilg'or tajribalarni milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish ta'lim tizimini insonparvarlashtirishning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nomanova, M. R. A. *Ta'lim jarayonida insonparvarlik tamoyiliga asoslangan holda ta'lim jarayonini tashkil etish orqali o'quvchilarda umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish*. 2023
2. Muhammadjonova, M. T. O. *Konstantin Dmitriyevich Ushinskiyning pedagogik qarashlarida insonparvarlik tamoyillari*. 2025
3. Iglesias, P., & Tejada, J. *Practice as Research through Inquiry-Based Learning: A Pedagogical Intervention with Music Students in Higher Education*. 2024
4. Musical competencies of teachers of preschool and school age. Joanna Szczyrba-Poroszewska. Agnieszka Lasota.
5. Andang'o, E., & Mugo, J. (2007). Early Childhood Music Education in Kenya: Between Broad National Policies and Local Realities. *Arts Education Policy Review*, 109(2), 43–52, <https://doi.org/10.3200/AEPR.109.2.45-53>
- 6.